

Anotacijos

Liber extraordinarius provincialis = *Ypatingoji provincijolo knyga*, parengė, transliteravo ir iš lotynų kalbos vertė Irena Katilienė, įvado autorius Liudas Jovaiša, įvadą į anglų kalbą vertė Kristina Gudavičienė, Gražina Cijūnėlytė, rodyklę sudarė Irena Katilienė, Nijolė Klingaitė-Dasevičienė, moksliniai konsultantai Liudas Jovaiša ir Lionginas Virbalas SJ, redaktorė Ona Daukšienė, (*Fontes et studia historiae Universitatis Vilnensis*), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012. 581 p.: faks., portr. ISBN: 978-609-459-141-9

2012 m. pabaigoje Vilniaus universiteto leidykla išleido reikšmingą ankstyvosios garbingos Vilniaus universiteto istorijos šaltinį – *Liber extraordinarius provincialis* (*Ypatingoji provincijolo knyga*). Anksčiau mokslo istorikai apibūdindavo šį rankraštį kaip XVI a. pabaigos – XVII a. pirmosios pusės Lietuvos jėzuitų provincijos egzaminų registracijos knygą, galiausiai nuspręsta palikti autentišką pavadinimą, jo neinterpretuojant. Šis dokumentas 2011 m. įrašytas į UNESCO programos Lietuvos nacionalinį registrą „Pasaulio atmintis“. Rankraštis saugomas VUB Rankraščių skyriuje. Knygos leidimą parėmė Lietuvos Kultūros ministerija.

Tai jau ketvirtas publikuotas Vilniaus universiteto istorijos liudininkas po 1987 m. pasirodžiusių *Vilniaus Akademijos vizitatorių memorialų ir vyresniųjų nutarimų* (sudarė Eugenija Ulčinitė ir Algirdas Šidlauskas. Iš lotynų kalbos vertė, paaiškinimus ir žodynėlį rengė Eugenija Ulčinitė); 1997 m. – *Akademijos laurų* (parengė Morkus Svirskas ir Irena Balčienė, įvadą parašė Romanas Plečkaitis); 2004 m. – *Vilniaus jėzuitų kolegijos 1710–1723 metų dienoraščio* (parengė Irena Katilienė, tekstą iš lotynų kalbos vertė Irena Katilienė, Nadežda Malinauskienė, Birutė Žindžiūtė, įvado autorė Eugenija Ulčinitė).

Leidiny suteikia itin retą galimybę patogiai ir tiesiogiai susipažinti su savita jėzuitų *Ratio studiorum* egzaminavimo sistema, labai skirtinga nuo mūsų dienų, nukreipdavusia jauną žmogų į labiausiai jo sugebėjimus atitinkančią mokslo sritį, o mažesnių gabumų asmenyje atrandančia kitų teigiamų savybių: talentą sakyti pamokslus ar organizuoti, administruoti. Vidurkio nepasiekęs studentas (*qui mediocritatem non attigerit*) negalėdavo studijuoti filosofijos, o vidutinio lygio neperžengęs (*qui mediocritatem non superarit*) negalėdavo tęsti teologijos, nebent pasižymėtų kitokiais sugebėjimais ar vienuoliškomis dorybėmis. Daugiausia duomenų pateikiama iš Vilniaus, tačiau esama ir iš Nesvyžiaus, Braunsbergo, Jaroslavo kolegijų (XVII a. pab.–XVIII a. pirmos pusės). Ypač įdomi knygos dalis – Lietuvos provincijos jėzuitų, 1602–1642 metais atlikusių Nesvyžiuje trečiąją probaciją (terciatą), charakteristikos, apskritai niekur daugiau nerandamos. Labai įdomu skaityti dabar jau legendomis virtusių asmenų apibūdinimus, kada patyręs instruktorius išanalizuoja vieno ar kito jaunuolio charakterio savybes (antai, kas nors būdavo pernelyg arogantiškas virtuvėje ir patarnaudamas vargšams, kitas, užuot ejęs pėsčiomis, piligriminę kelionę atlieka keliaudamas vežimu, trečias yra pernelyg rajuš ar plepūs, „neapvaldęs afektų“), tačiau nė vienas nėra pasmerkiamas, o nurodoma, į kurias savybes reikėtų atkreipti dėmesį ar patobulinti.

Knygoje pateikiami duomenys leidžia patikslinti ar papildyti ir kai kurių svarbių VU istorinių asmenybių biografijos faktus. Antai italas Mykolas Salpa solidžioje Vilniaus universiteto istorijoje (*Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto istorijos bruožai*, 2009) pavadintas vicerektoriumi, o mūsų šaltinyje bent du 1616 m. įrašai rodo, kad jis – rektorius, ir šis apsirikimas jau pataisytas antrajame Istorijos leidime (2012).

Šioje provincijolo knygoje daug syk laikant egzaminus sutinkame garbųjį Konstantiną Sirvydą, be kitų svarių darbų, – *Dictionarium trium linguarum* autorių. Paminėtas čionai ir garbusis „Sarmatijos Horacijus“ – Motiejus Kazimieras Sarbievijus, kurio kūrybos garbintojais tapdavę net protestantai. Įrašai rodo, kad mokėsi čionai ir kitas humanitaras, pelnęs Vakarų pripažinimą, – Žygimantas Liauksminas. Vien jo retorikos vadovėlis perleistas 11 kartų. Sutinkame ir Joną Jaknavičių – lenkiškų ir lietuviškų evangelijų leidėją.

Vilniaus akademija buvo naujos krypties teologijos centras. Teologijos paskaitomis naudojosi ne tik lietuviai ar lenkai, bet ir kitų tikybių kandidatai į kunigus, kilę iš protestantiškų kraštų (skandinavai) ir stačiatikiai. Ypač daug

šio laikotarpio filosofijos ir psichologijos traktatų ištyrinėjęs šviesios atminties profesorius Romanas Plečkaitis teigia, kad Vilniaus akademijos filosofijos profesorai pasižymėjo plačia erudicija. Jie išmanė ne tik senovės ar viduramžių autorius, tačiau ir Renesanso italų filosofų veikalus. Štai knygoje minimas Jokūbas Markvartas (iš Varmės), vėliau – filosofijos-psichologijos profesorius, rėmėsi visomis to meto naujovėmis, kaip ir moralinės filosofijos profesorius Jonas Chondzynskis ar politikos-ekonomikos moksluose pasižymėjęs garbusis Aaronas Aleksandras Olizarovskis (Olizarovijus).

Vilniaus universiteto matematikai taip pat gali didžiulis garbingais pirm-takais. Čia mokslus krimto prūsas Osvaldas Kriugeris – matematikos profesorius ir karališkasis inžinierius (jo dėka Vilniaus akademijoje matematikos paskaitos niekuo nenusileido kitiems Vakarų universitetams), ir Andriejus Milevskis – palikęs rankraštyje matematikos paskaitas, apėmusias Euklido geometriją, saulės laikrodį, praktinę geometriją ir pan.

Provincijolo knygoje minimi ir broliai jėzuitai Vijūkai-Kojalavičiai, kilę iš Kauno miestiečių: Lietuvos istorijos autorius Albertas (vyriausiasis), Kazimieras, parašęs provincijolo Mikalojaus Lancicijaus gyvenimo santrauką, ir retorikos profesorius Petras, sukūręs Vilniaus vyskupų nekrologus (*Elogia episcoporum Vilnensium*).

Provincijolo knyga mums patvirtina ir tai, kad Andriejus Rudamina, pirmasis lietuvis misionierius, skleidęs krikščionybę Kinijoje, studijavo Vilniuje teologiją.

Šmėžuoja šioje knygoje ir rektorių ar provincijolų: Mykolo Salpos, Mykolo Ortizo, Povilo Bokšos, Augustino Vivaldžio, Melchioro Šmelingo, Adomo Broko, Lauryno Bartilijaus, Simono Niklevičiaus, Jono Gruževskio ir daugelio daugelio kitų vardai.

Ši knyga išties yra ypatinga, ji mums atskleidžia ne tik *Ratio studiorum* mokymo principus ir ypatumus, bet ir pateikia niekur kitur nerandamų duomenų apie mūsų iškilus asmenis, kurių vardai iškalti Universiteto sienose ar įrašyti istorijos vadovėliuose ir solidžiuose mokslo traktatuose. Tai tarsi kokia būsimųjų istorinių asmenybių formavimosi metrikų įrašų knyga. Anot Liudo Jovaišos, „*Ypatingoji provincijolo knyga* – iš tiesų ypatinga, ne vien tenkinanti smalsumą, užpildanti faktines žinijos spragas, bet ir provokuojanti emocijas, ypač atgyjančias tuomet, kai susiduriame ne vien su faktais, bet ir su žmonėmis. *Ypatingoji provincijolo knyga* – tai tikra XVII a. I pusės Lietuvos

provincijos jėzuitų portretų galerija, kurios skaitytojas už nieko iki tol jam nesakiusių vardų ir pavardžių ima regėti gyvus, įvairiomis žmogiškomis savybėmis ir talentais apdovanotus asmenis.“

I R E N A K A T I L I E N Ė

[Par.] Vilma Zubaitienė, Frydrichas Vilhelmas Hakas, *Vocabularivm Litthuanico-Germanicum, et Germanico-Litthuanicum... Nebst einem Anhang einer kurtzgefassten Litthauischen Grammatic (1730)*, I dalis. Kritinis leidimas, [žodyno ir gramatikos perrašus, tekstologinius ir dalykinius komentarus parengė Vilma Zubaitienė, žodyno pratarinę iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, gramatiką iš vokiečių kalbos vertė Lina Plaušinaitytė], Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, 789, [1] p.: faks. ISBN 978-609-459-157-0

[Par.] Vilma Zubaitienė, Frydrichas Vilhelmas Hakas *Vocabularivm Litthuanico-Germanicum, et Germanico-Litthuanicum... Nebst einem Anhang einer kurtzgefassten Litthauischen Grammatic (1730)*, II dalis. Studija, indeksai, rodyklės. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, 335, [1] p. ISBN 978-609-459-158-7

Filologų ir senosios lietuvių raštijos mylėtojų knygų lentynas papildė nauja knyga – pirmasis (tam tikrais atžvilgiais) lietuvių kalbos žodynas. Istoriskai pirmasis lietuvių kalbos žodynas (lenkų-lotynų-lietuvių), parengtas Vilniaus akademijos dėstytojo, pamokslininko Konstantino Sirvydo, išleistas Vilniuje. I-asis leidimas, manoma, pasirodė 1629 m., išliko tik III-ojo leidimo (1642) egzempliorių.

Čia pristatomas Frydricho Vilhelmo Hako (Haack) žodynas (1730) – pirmasis lietuvių raštijos istorijoje išspausdintas lietuvių-vokiečių ir vokiečių-lietuvių žodynas ir pirmasis apskritai išspausdintas lietuvių kalbos žodynas Prūsų Lietuvoje. Chronologiškai jo vieta Prūsų lietuvių raštijoje būtų tarp rankraštinio Jokūbo Brodovskio lietuvių-vokiečių ir vokiečių-lietuvių žodyno (XVIII a. pr.) ir Pilypo Ruigio analogiško žodyno (Karaliaučius, 1747).

Hakas buvo Karaliaučiaus universiteto auklėtinis, Prūsijos karaliaus išsiųstas į Halę tęsti teologijos studijų ir ten mokyti lietuvių kalbos iš Rytų Prūsijos atvykstančius jaunuolius, todėl ši studijų reikmėms skirta knyga išspausdinta Halėje. Žodyno turinys atitiko studijų pobūdį, jame vyrauja religinė leksika. Hakas prie žodyno pridėjo trumpą mokomąją gramatiką. Ją rengdamas rėmė-

si pirmtakų darbais – Danieliaus Kleino ir Kristupo Sapūno XVII a. lietuvių kalbos gramatikomis.

Hako žodynas, padaręs didelį poveikį lietuvių raštijos raidai, gerai žinomas leksikografams, tačiau sunkiai prieinamas gausesniam skaitytojų ratui, nes tai itin retas leidinys, todėl jo kritinis leidimas yra dovana besidominčiam skaitytojui.

Parengėja Vilma Zubaitienė padarė didelį darbą. Išleistas kritinis leidimas, du tomai. Pirmajame publikuojama žodyno ir gramatikos faksimilė bei perrašas su gausiais tekstologiniais ir dalykiniais komentarais, taip pat pirmas gramatikos vertimas į lietuvių kalbą (parengė Lina Plaušinaitytė). Antrajame tome paskelbta išsami Zubaitienės mokslinė studija, joje nušviečiamos Hako žodyno ir gramatikos pasirodymo istorinės aplinkybės, analizuojama leidinio struktūra ir santykis su šaltiniais. Taip pat pateikiami trys žodyno lietuviškų žodžių (žodžių junginių) indeksai. Pirmajame surašyti bendriniai lietuviški žodžiai, antrajame – tikriniai Naujojo Testamento žodžiai ir vardažodžiai, trečiajame – žodžių junginiai. Sudarytas ir gramatikos lietuviškų bendrinių žodžių indeksas. Džiugina leidinio estetinė išvaizda ir faksimilių kokybė.

Tokio pobūdžio moksliniai tiriamieji darbai prikelia mūsų raštijos paminklų naujam gyvenimui, o pasitelkus šiuolaikines technologijas padaro juos plačiai prieinamus ir tyrėjams, ir skaitytojams.

LIUCIJA CITAVIČIŪTĖ

Michele Bianchi (Alberto Vimina), *Lenkijos pilietinių karų istorija*, Alberto Viminio knyga į lietuvių kalbą vertė Birutė Žindžiūtė-Michelini, komentarus lietuvių kalba parengė Guido Michelini ir Vacys Vaivada, į italų kalbą vertė Guido Michelini. Faksimilėje panaudota Pauliaus Mauro firmos „Digital Codex“ parengta Beluno miesto bibliotekos egzemplioriaus skaitmeninė kopija = Michele Bianchi (Alberto Vimina). *Historia delle Guerre civili di Polonia*. Traduzione lituana del libro di Alberto Vimina a cura di Birutė Žindžiūtė-Michelini, i commenti in lingua lituana sono stati approntati da Guido Michelini e Vacys Vaivada, traduzione italiana a cura di Guido Michelini. Per la ristampa anastatica si è utilizzata la copia elettronica elaborata da „Digital Codex“ di Paolo Mauro sulla base dell'esemplare della Biblioteca civica di Beluno. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2012, 783 p.: faks., iliustr. ISBN 978-9955-18-698-4.

Paskutiniuosiomis 2012 metų dienomis Klaipėdos universitete išleista turiniu, apimtimi bei estetinė išvaizda įspūdinga knyga: *Michele Bianchi (Alberto Vimina). Lenkijos pilietinių karų istorija / Historia delle Guerre civili di Polonia*. Parengimą ir leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba (projekto sutarties Nr. LIT-6-14, projekto vadovė – Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Baltistikos centro vyresn. m. d. dr. Lina Petrošienė), Klaipėdos universiteto Baltistikos centras, Pieve d'Alpago savivaldybė (Comune di Pieve d'Alpago).

Venecijos Respublikos diplomato Rytų Europoje ir nuo 1652 m. iki pat mirties 1667 m. Pieve d'Alpago parapijoje klebonavusio Michele Bianchi italų kalba parašytą istorinio veikalo originalą 1671 m. Venecijoje paskelbė kunigas Jonas Baptistas Kazotis. Knygos autorius Michele Bianchi (labiau žinomas Alberto Viminio slapyvardžiu) pasakojimui naudotą medžiagą surinko nuo 1647 iki 1651 m. liepos, dirbdamas Šventojo Sosto nuncijaus sekretoriumi Varšuvoje, stebėdamas įvykius, keliaudamas ir bendraudamas su įvairių rangų bei luomų žmonėmis, naudodamasis rašytiniais šaltiniais.

Iš penkių skyrių susidedančioje pagrindinėje Viminio knygos dalyje aprašomas pilietinis Abiejų Tautų Respublikos karas su kazokais 1648–1651 m. Su autoriaus viešnagėmis užsienyje susiję trys knygos priedai, kuriuose kalbama apie kazokų pakurstyto karo su maskvėnais veiksmus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje 1654–1655 m., Maskvos valstybę ir Švedijos karalystę: nuo 1653 m. vasaros Vimina kaip karalienės Kristinos globojamas literatas vieną pusmetį praleido Švedijoje, o kitą pusmetį (nuo 1655 m. birželio) – kaip Venecijos pasiuntinys Maskvos kunigaikštystėje.

Ši senąja italų kalba parašyta knyga yra vienas iš nedaugelio stambios apimties XVII a. istorinių veikalų, betarpiškai ir išsamiai perteikiančių minėtuosius to meto įvykius. Faksimilinis šaltinio leidimas su Birutės Žindžiūtės-Michelini vertimu iš XVII a. italų kalbos į lietuvių kalbą, įvadinais prof. habil. dr. Guido Michelini (Parmos universitetas, Italija) ir doc. dr. Vacio Vaivados (Klaipėdos universitetas) straipsniais bei komentarais suteikia naujų žinių apie XVII a. Lietuvos bei Lenkijos visuomenės gyvenimą, tuo metu vykusią kovą priešastis ir pasekmes, valstybės valdymo ypatybes. Šaltinyje apibūdinamos Viminio lankytos vietovės – tai daro šį veikalą ypač svarbiu istorinės geografijos šaltiniu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Lenkijos, Ukrainos, Valakijos, Maskvos kunigaikštystės praeities tyrimams. Kadangi veikale labai spalvingai atsisklei-

džia plataus to meto politikos veikėjų rato biografiniai kontekstai, ypač didelė jo reikšmė XVII a. vidurio Lenkijos-Lietuvos valstybės ir kariniame konflikte dalyvaujančių šalių prozopografijos tyrimams. Iki šiol ši ypatingos vertės publikacija, didelė dalimi paremta autentiška paties autoriaus surinkta medžiaga, Lietuvoje žinota fragmentiškai, mokslo apyvartoje beveik nenaudota, todėl svariai papildo XVII a. istorinę-literatūrinę panoramą, leidžia dar labiau įsigilinti į įvadinuose knygos straipsniuose iškeltus probleminius klausimus.

Guido Michelini italų ir lietuvių kalbomis parengtame straipsnyje „La vita e gli orizzonti del parroco di Pieve d’Alpago Alberto Vimina, ponte tra l’Italia e la Lituania“ / „Italiją ir Lietuvą siejančio Pieve d’Alpago klebono Alberto Vimininos gyvenimas bei akiratis“ (p. 8–29) pristatomi Vimininos asmenybės bruožai, svarbiausi gyvenimo ir kūrybos momentai: religinė ir diplomatinė veikla bei su ja susijusios kelionės po Rytų ir Šiaurės Europą, užmegzti kontaktai, literatūrinė kūryba. Į akis krenta tai, kad žinių apie Vimininos kaip kunigo veiklą nėra daug. Labiau negu religija ir klebonavimas Vimininą domino kiti dalykai: istorija ir literatūrinė kūryba. Michelini daug dėmesio skiria atskleisti istorijos autoriaus literatūriniam talentui. Jo manymu, „Pagrindinė *Istorijos* dalis turi daugiau literatūrinių pretenzijų nei po jos išspausdinti trys pasakojimai <...> Nėra jokios abejonės, kad Vimina siekė sukurti literatūrinį tekstą <...>“ (p. 19). Plačiai aprašoma kita Vimininos kūrybinė veikla: turnyrinės operos *Varžybos. Muzikinė dramatinė pjesė, įžanga į turnyrą, kuris vyko Vienoje Šviesiausiosios Ispanijos Infantės Ponios Margaretos Marijos, kilusios iš Austrijos, gimimo proga*, skirtos Austrijos imperatoriui, libreto kūrimo aplinkybės bei trumpas turinio perpasakojimas.

Ateities tyrėjams naudingas Michelini straipsnio poskyris, kuriame kalbama apie Vimininos parašytos *Lenkijos pilietinių karų istorijos* sąsajas su kitų autorių kūriniais. Aptariami ir įvertinami originale Vimininos nurodyti Dunso Škoto ir Henriko Sotero veikalai bei kitų pasakojime minimų autorių darbai. Taip pat Michelini pateikia argumentuotų spėjimų apie autorių, kuriais, tikėtina, Vimina rėmėsi, bet savo darbe neminėjo, veikalus. Tai vertingos nuorodos tolimesniems šio istorinio epizodo tyrinėjimams.

Vimininos knygoje aprašomų istorinių įvykių europinį kontekstą, esamus XVII a. vidurio Ukrainos kazokų sukilimo tyrinėjimus straipsnyje „Alcune osservazioni riguardo all’opera di Michele Bianchi (Alberto Vimina)“ / „Keletas pastabų dėl Michele Bianchi (Alberto Vimininos) veikalo“ (p. 30–39) aptaria

istorikas Vacys Vaivada. Autorius susitelkia į aspektus, aktualizuojančius Viminios pateiktą istoriją LDK istorijos fone: Viminios informacijos apie ukrainiečių kovas LDK teritorijoje autentiškumą ir Lenkijos–Lietuvos valstybės sąrangos ir bajorų santykio su valstybe problemą. Vaivada mano, kad Viminios tekstas yra savarankiškas ir originalus, nors Alberto Vijūko-Kojalavičiaus veikalas *Trumpas pasakojimas apie Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės kariuomenės 1648–1649 m. žygius prieš Zaporožės kazokus* (1651) jam galėjo būti žinomas. Antruoju klausimu Vaivada išvelgia ryšį tarp Viminios informacijos apie bajorijos laikyseną valstybės atžvilgiu su istoriografijoje pateikiamais vertinimais. Taip pat kiek įmanoma siekiama nurodyti netikslumus ar net klaidas, įsivėlusias Viminios istoriniame pasakojime, ir paaiškinti jų kilmę.

Daug jėgų pareikalavo komentarų apie Viminios minimus vietovardžius ir asmenvardžius parengimas. Gali būti, kad kai kuriuos jų Vimina ėmė ne iš rašytinių šaltinių, bet užrašė taip, kaip nugirdo pokalbiuose su informantais. Svetimšalio, nemokėjusio slavų kalbų (Vimina mokėjo italų ir lotynų kalbas), apytikslės transkripcijos šiandien apsunkina kai kurių aprašomų asmenų ar įvykių vietų identifikavimą. Pasak knygos vertėjos Birutės Žindžiūtės-Michelini, Vimina, būdamas išsilavinęs žmogus, naudojo įmantrų barokinį kalbos stilių, nelengvai suprantamą net gimtakalbiui, bet tik šiuolaikinę italų kalbą mokančiam italui. Verčiant šį kalbos ir turinio požiūriu sudėtingą tekstą į lietuvių kalbą, itin didelę pagalbą suteikė kalbotyros profesorius Guido Michelini, puikiai besiorientuojantis ir istorinių įvykių kontekste.

LINA PETROŠIENĖ

Martynas Liudvikas Rėza, *Raštai. Religijotyra: Traktatai: Krikščionybės istorija Lietuvoje ir Prūsijoje*, t. 2, sudarytoja Liucija Citavičiūtė, vertėjai Dalia Dilytė, Jolanta Gelumbeckaitė, Rita Katinaitė, Nijolė Klingaitė-Dasevičienė, Sigitas Narbutas, Mindaugas Strockis, Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013, 491, [1] p.: faks. ISBN 978-609-425-103-0.

Antrasis Liudviko Rėzos *Raštų* tomas skirtas jo istoriniams darbams, kurie šiame tome vadinami traktatais. Šie traktatai pažymėti retorikos atspalviu, nes iš tiesų tai buvo Rėzos kalbos, Karaliaučiaus universiteto Didžiojoje auditorijoje pasakytos universiteto bendruomenei ir miesto visuomenės atstovams per svarbiausias Bažnyčios šventes bei kitas ypatingas iškilmes. Kalbas pagal

universiteto įstatus tradiciškai sakydavo iškiliausi jo vyrai, tad tokiomis progomis universitetas dar sykį ir sau, ir kitiems pasirodydavo esąs rimtas mokslo židinys. Vėliau šios kalbos buvo išleidžiamos atskirais leidinukais, kurie parengti pagal mokslinio darbo reikalavimus: aprūpinti didžiuliais komentarais ir išnašomis, nurodančiomis archyvų dokumentus ar veikalus, kuriais darbo autorius rėmėsi.

Šis tomas atsirado jo sudarytojai Liucijai Citavičiūtei padėjus daug fizinių ir dvasinių pastangų, nes ji įvairiose Europos bibliotekose suieškojo traktatų tekstus. Apie tai sudarytoja rašo įvadiniam straipsnyje „Žvilgsnis į nežinomą Rėzos kūrybinio palikimo dalį“. Šiame straipsnyje pristatomos bibliografijos žinios apie šiuos Rėzos darbus ir tekstų paieškų istorija.

Tad galime džiaugtis šiame tome pateiktomis keturiolikos traktatų tekstų fotokopijomis, kurios, be abejo, sudaro vertingiausią tomo dalį. Dabar daugeliui mokslininkų nebereikės pakartoti Liucijos Citavičiūtės odisėjos, religijos tyrinėtojai, istorikai ir kitų sričių specialistai galės Rėzos darbuose rasti daugybę vertingų faktų ir detalių. Visi traktatai parašyti lotyniškai, kai kuriuose daug vokiškų intarpų. Tekstai įdomūs ir literatūros tyrėjams: jie galės patyrinėti Rėzos gražios lotynų kalbos ypatumus, Antikos laikus siekiančią traktatų stilistiką.

Vienas tyrimas jau pateiktas šiame tome. Tai Dariaus Petkūno straipsnis „Augsburgo išpažinimo įdiegimas Prūsijoje: L. Rėzos tyrimai XIX a. Prūsijos konfesiniame kontekste“. Jame autorius išnagrinėjo Rėzos traktatą apie Augsburgo išpažinimo istoriją Prūsijoje ir teigia darbe kritiškai įvertinęs Rėzos tyrimus bei išvadas, remdamasis istoriniu, teologiniu, moksliniu Rėzos laikų kontekstu ir XVI a. bažnytiniais potvarkiais. Šeši vertėjai ir tomo sudarytoja šiuos traktatus išvertė į lietuvių kalbą. Nežinia, ar jų darbas turės kokios prasmės ir naudos, nes rimtam moksliniam tyrimui bet kokie vertimai netinka, tačiau išverstieji traktatai šiame tome pateikti, tad kitų kalbų nemokantys smalsūs kultūros istorijos mėgėjai iš plačiosios visuomenės gal kada nors jais ir pasinaudos.

Be to, tomo sudarytoja pateikė traktatuose Rėzos panaudotos literatūros sąrašą, taip palengvindama darbą šio didžio žmogaus kūrybos tyrėjams.

Tad antrasis Rėzos *Raštų* tomas yra vertingas, informatyvus ir reikalingas.

DALIA DILYTĖ

Rzecz o dziele Piotra Skargi SJ. Słowo o historii, języku i kulturze, redakcja naukowa Krzysztof Biel, Monika Stankiewicz-Kopeć, Kraków: Akademia Ignatianum / Wydawnictwo WAM, 2013, 197 p. ISBN 978-83-7614-136-7.

2012 m. buvo minimos žymaus jėzuitų kontrreformacijos veikėjo, teologo, polemisto, pamokslininko Petro Skargos (Piotr Skarga, Petrus Skarga, 1536–1612) 400-osios mirties metinės. Ta proga ir Lietuvoje, ir Lenkijoje įvyko daug renginių, minėjimų, buvo (ar dar bus) išleista įvairių publikacijų. Viena iš tokių – Krokuvos jėzuitų leidykloje išleista knyga *Rzecz o dziele Piotra Skargi SJ*.

Kaip aiškina pratarmėje leidinio sudarytojai, jiems rūpėjo išsiaiškinti, ar dabarties žmogus, gyvenantis *hic et nunc*, gali rasti garsiojo pamokslininko veikloje ir kūryboje kokių nors sau aktualių idėjų ir pamokymų. Ar XXI amžiuje Petro Skargos veikalai gali inspiruoti naujų kūrinių atsiradimą, ar yra tik anachronizmas, praeities relikvija?

Knygą sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje „Piotr Skarga“ spausdinami straipsniai, skirti Petro Skargos gyvenimo ir kūrybos analizei. Antroje dalyje „Inspiracijoje Skargą“ aptariami veikalai, sukurti Petro Skargos „įkvėpimo“ pagrindu, pavyzdžiui, Karolio Vojtylos (popiežiaus Jono Pauliaus II) drama *Jeremias*, taip pat Skargos recepcija Simono Starovolskio kūryboje, Skargos paveikslas Fabiano Birkovskio pamoksluose, Skargos ir anglų jėzuito šv. Edmundo Kampaniono (Campion) gyvenimo paralelės.

Magdalena Komorowska straipsnyje „Piotr Skarga o czytaniu i pisaniu ksiąg“ atkreipia dėmesį į tai, kad Skargai rūpėjo, kaip jo knyga priims skaitytojas, todėl beveik visoms savo knygoms jis rašė pratarmes ar dedikacijas su tam tikrais „nurodymais“ ir „kvietimais“. Kartu jis pats buvo uolus skaitytojas, o, anot Fabiano Birkovskio, net ir sirgdamas ar keliaudamas nuolat skaitė Šventąjį Raštą. Antikos veikalų atliepinius Skargos *Seimo pamoksluose* aptaria Stanisławas Stabryła straipsnyje „Rewokacje antyczne w *Kazaniach sejmowych* Piotra Skargi“, tačiau nepateikia kokių nors naujų duomenų tuo klausimu, o tik pakartoja tai, ką jau buvo nustatę pirmieji *Seimo pamokslų* leidėjai Stanisławas Kotas, Mirosławas Korolko, Janusz Tazbiras: Antikos autorius Skarga dažniausiai cituoja ne iš originalų, o remdamasis Cezario Baronijaus *Bažnyčios analais* (*Annales ecclesiastici*) ir Roberto Belarmino *Disputais* (*Disputationes de controversiis fidei*). Tiesa, kai kurias nuorodas Stabryła patikslina, pateikia platesnį citatų kontekstą.

Kazimieras Ozógas aptaria Petro Skargos atvaizdus mene: „Piotr Skarga w sztuce: zapomniane oblicze i narodowy mit“; Agata Samsel ir Urszula Wróblewska siekia atkurti literatūrinės *Seimo pamokslų* legendos formavimosi istoriją: „*Kazania sejmowe* Piotra Skargi w opinii współczesnych i potomnych. Przykład tworzenia się legendy literackiej“; Beata Stuchlik-Surowiak analizuoja santuokos ir situoktinių vaizdinį Skargos pamoksluose: „„Jeden w małżeństwie gniewliwy, a drugi pijany“. Wizerunek małżeństwa i małżonków w kazaniach Piotra Skargi“; Dorota Jara aiškina poleminių Petro Skargos veikalų kompoziciją: „*Dispositio*, czyli konstrukcja wybranych pism polemicznych Piotra Skargi“; Bożena Sieradzka-Baziur atkreipia dėmesį į lingvistinius Skargos veikalų aspektus: „Wkład językoznawców do badań nad spuścizną tekstową księdza Piotra Skargi i perspektywy dalszych analiz lingwistycznych“.

Akivaizdu, kad jubiliejiniai metai suaktyvino Petro Skargos „gyvenimo ir kūrybos“ tyrimus. Belieka laukti kritinių jo veikalų leidimų, kurių dar labai stokojame.

EUGENIJA ULČINAITĖ

